

ხელვაჩაურის მუნიციპალიტეტის სოფელ ქედქედში (სინდიეთი) 2022 წელს
წარმოებული არქეოლოგიური გათხრების შედეგები
**The results of the archaeological excavations carried out in 2022 in Kedkedi village of
Khelvachauri Municipality (Sindieti)**

თამარ შალიკაძე

*სსიპ აჭარის მუზეუმის სამეცნიერო და საგამომცემლო საქმის კურატორი,
ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი.
ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი (მოწვეული პედაგოგი)*

იზოლდა დუმბაძე

*აჭარის მუზეუმის, ბათუმის არქეოლოგიური მუზეუმის ექსპოზიციის
სამსახურის უფროსი. არქეოლოგიის აკადემიური დოქტორი.*

Tamar Shalikadze

LEPL Ajara Museum, PhD in History

Izolda Dumbadze

LEPL Ajara Museum,

Batumi Archaeological Museum

PhD in Archaeology

DOI: <https://doi.org/10.52340/gmg2023.01.13>

აბსტრაქტი: აჭარის მუზეუმის, ბათუმის არქეოლოგიური მუზეუმის არქეოლოგიური ექსპედიციის მიერ (ექსპედიციის წევრები: თამარ შალიკაძე, ემზარ კახიძე, იზოლდა დუმბაძე, არჩილ მალაყმაძე, ნუგზარ აფაქიძე), 2022 წელს კვლევითი სამუშაოები სოფელ სინდიეთში აჭარის კულტურული მემკვიდრეობისა და ძეგლთა დაცვის სააგენტოს დაფინანსებით განხორციელდა. ძირითადი სამუშაოები წარმოებდა წინა წელს გამოვლენილი მარნის სამხრეთით მიკვლეული ქვის ყორისა და მოზრდილი წყობის დაზუსტების მიზნით. გაიწმინდა საშუალო ქვებისაგან ნაშენი ოთხკუთხა ფორმის ავზი, რომელიც დაწურული წვენის მოსაკავებლად ყოფილა გამართული, ე.წ. ისარნა. იგი თავის დროზე კირქვით ყოფილა შელესილი. რამდენიმე დღიანი სამუშაოების შედეგად გამოჩნდა ქვითკირით ნაშენი, კარგად დაცული საწნახელიც. როგორც ცნობილია, საწნახელი ყურძნის დაწურვასთან და ღვინის დაყენებასთან დაკავშირებულ ერთ-ერთ პირველ ინვენტარს წარმოადგენს. საქართველოში ქვითკირით ნაგები საწნახლები X-XI საუკუნიდან ჩნდება, რაც მევენახეობა-მეღვინეობის დარგის განსაკუთრებულ დაწინაურებაზე მეტყველებს. აჭარაში ისინი მრავლადაა დაფიქსირებული მაჭახლის ხეობაში, ქედისა და შუახევის მუნიციპ-ის სოფლებში და სხვ. თვით

საწნახლისა და ავზის ტერიტორიაზე ჩნდება სხვადასხვა დოქისა და ჯამების ფრაგმენტები. მარანი წინასწარულად განვითარებული თუ გვიანი შუასაუკუნეებით უნდა დათარიღდეს. თუმცა ვიდრე არ დასრულდება კომპლექსის ბოლომდე შესწავლა თარიღზე საუბარი ნაადრევად გვეჩვენება. წინ საინტერესო სიახლეები გველის.

საკვანძო სიტყვა: სინდიეთი - ხელვაჩაური, მარანი, ქვევრი, საწნახელი.

Abstract: Ajara Museum – Batumi Archaeological Museum has carried out an archaeological expedition in village Sindieti (team members: Tamar Shalikadze, Emzar Kakhidze, Izolda Dumbadze, Archil Malakmadze, Nugzar Aphakidze). The research was financially supported by Cultural Heritage Protection Agency of Ajara. Primary research was done to scrutinize a dry stone wall and a quite large structure found on the southern part of the cellar, which was discovered the previous year. A square-shaped tank built of medium stones, which was held up to hold the pressed juice so called Isarna, was cleaned. It was once plastered with limestone. As a result, after several days of work, a well-preserved winepress also appeared. As it is known, winepress is one of the first items of equipment related to pressing grapes and making wine. Winepresses built with mortared stone appeared in Georgia from the 10th-11th centuries, which indicates the special advancement of the field of viticulture and winemaking. In Ajara, they are discovered in large numbers in the Machakheli valley, in the villages of Kedi and Shuakhevi municipalities and so on. Fragments of various jugs and jars appear in the territory of the winepress and the tank itself. The cellar should be dated to the early or late Middle Ages. However, until the complete study of the complex is completed, it seems premature to talk about the date. Interesting news await us.

Key words: Sindieti - Khelvachauri, cellar, qvevri, press.

სოფელი სინდიეთი მდებარეობს ხელვაჩაურის მუნიციპალიტეტის მაჭახლის თემში, მდინარე მაჭახლისწყლის ხეობაში. გასულ სეზონზე არქეოლოგიური სამუშაოების შედეგად გამოვლინდა ბორცვოვან - ტერასული ტიპის მარანი, რომლის ცენტრალურ ტერიტორიაზე გაიწმინდა სამ რიგად ჩალაგებული თორმეტი ქვევრი (სურ.1).

აჭარის მუზეუმის, ბათუმის არქეოლოგიური მუზეუმის არქეოლოგიური ექსპედიციის მიერ (ექსპედიციის წევრები: თამარ შალიკაძე, ემზარ კახიძე, იზოლდა დუმბაძე, არჩილ მალაკმაძე, ნუგზარ აფაქიძე), კვლევითი სამუშაოები სოფელ ქედქედში (სინდიეთი) მიმდინარე წლის ოქტომბრის თვეში განახლდა აჭარის კულტურული მემკვიდრეობისა და ძეგლთა დაცვის სააგენტოს დაფინანსებით. ძირითადი სამუშაოები წარმოებდა მარანის სამხრეთის

მიმართულებით, წინა წელს გამოვლენილი ქვის ყორისა და მოზრდილი წყობის დაზუსტების მიზნით, ამიტომაც თავდაპირველი სამუშაოები შესასწავლი ტერიტორიის გაწმენდით სამუშაოებს დაეთმო. შემდეგ აიგემა NW სექტორის I და II კვადრატები (კვადრატის ზომები: 4X4 სმ), სადაც მიმდინარეობდა ძირითადი სამუშაოები. პარალელურად დავიწყეთ მარნის ცენტრალურ ნაწილში გამოვლენილი ქვევრების გაწმენდა. NW სექტორის I -კვადრატში დაახლოებით 15 სმ სისქის ჰუმუსოვანი ნაყარის აღების შემდეგ გამოჩნდა დასავლეთ მხარეს, მკვერივ ქანში ამიკვეთილი წრიული ფორმის ავზისებური ჩაღრმავება, რომელსაც ძირთან თითქოს საგანგებოდ გამოყვანილი, 24 სმ. ის სიგრძისა და 7 სმ. სიფართის ღარი აქვს დატანილი. აქვე, ალაგ-ალაგ დაფიქსირდა კირქვის ნაშთები. 50 სმ - ის მიწის ფენის მოშორების შემდეგ გამოჩნდა ქვის წყობის დეტალები, რომელიც მიემართება სამხრეთისა და აღმოსავლეთის მიმართულებით. ჩანს, რომ ეს მოზრდილი ქვები ყორის გაგრძელებაა. აღმოსავლეთის მხარე მორღვეულია, ჩამოშლილია ქვების დიდი ნაწილი.

საყურადღებოა, რომ დასავლეთი კედელი წარმოადგენს ერთიან ქვის მონოლითს. მისი ზომებია : h 40 სმ, სიგრძე 90 სმ. 40 სმ. სიღმიდან უკვე ჩნდება 40 სმ სიფართის ე. წ. თარო, რომელიც ირგვლივ შემოუყვება გამოვლენილ კედლებს. მათი ზედაპირი კირქვით შელესილ, მოსწორებულია. თანდათან იკვეთებოდა შედარებით ვიწრო, ბრტყელი ქვებისაგან ნაშენი ოთხკუთხა ფორმის ავზი, რომელიც დაწურული წვეწის მოსაკავებლად ყოფილა გამართული, ე.წ. ისარნა. აღმოსავლეთის კედელი თითქმის მთლიანად მოშლილია, გადარჩენილია ოთხკუთხა ფორმის ქვების ერთი რიგი, რომელსაც ფსკერზე, ცენტრალურ ნაწილში 5 სმ- ის დიამეტრის ღარი აქვს დატანილი, ქვებზე და ფსკერზე, ზოგან შემორჩენილია 0,3 თუ 0,5 სმ. სისქის კირვისა და წვრილი ქვიშნარის კვალი, როგორც ჩანს, ავზის კედლები და ძირი თავის დროზე კირქვით ყოფილა შელესილი (სურ.2). მისი ზომებია: h 45 სმ, სიგრძე 80 სმ. ავზი მთლიანად შელესილი კირქვით, გამსაკუთრებით კარგადაა კირქვისა და რუხი ფერის წმინდა ქვიშის ნარევის ნაშთები შემორჩენილი კედლებსა და ძირზე. საბოლოოდ გამოჩნდა, რომ ავზს ჰქონია 40 სმ-ის სიმაღლის კედელი, რომლის დასავლეთი მხარე მიდგმულია წრიული ფორმის ავზთან, საიდანაც ასევე ხდებოდა წვეწის გადმოღვრა. აქვე კედლის ჩრდილოეთ კუთხეში გამოყვანილია ვიწრო ჩაღრმავება, რაც ღარის შთაბეჭდილებას ქმნის. შესაძლოა ზემოთ აღწერილი წრიული ფორმის ავზი ადრე გამოიყენებოდა, რომელიც მომდევნო ეტეპისათვის გააუქმეს და მიადგეს ოთხკუთხა ავზის ზედა დასავლეთი კედელი. საინტერესოა, რომ, აქვე NW სექტორის I კვადრატში აქა-იქ ჩნდება სხვადასხვა ჭურჭლის პირ-ყელისა თუ ყურის უსახური ფრაგმენტები. კვლავ ყურადღებას იქცევს სამხრეთით, NW სექტორის II კვადრატისკენ მიმართული მოზრდილი ქვის წყობები, რომელიც ალაგ-ალაგ მოშლილია. მათგან 35 სმ. სიღრმეზე დასავლეთით, გამოჩნდა სწორკუთხა ფორმის ქვის წყობის ნაშთები მათზეც შეინიშნება კირქვის შელესილობის ფრაგმენტები, მსგავსი სიტუაცია გაგრძელდა

ჩრდილოეთ მონაკვეთზეც, რომელიც 1, 30 სმ. სიგრძეზე გრძელდება ქმნის კუთხეს მიემართება დასავლეთით და ასევე კუთხით უერთდება სახრეთ ნაწილს. საბოლოოდ შეიკრა მართკუთხა ფორმის ნაგებობა - საწნახელი. როგორც თავიდან გამოჩნდა საწნახლის დასავლეთი ნაწილი საგანგებოდ ყოფილა გამაგრებული, რასაც ვერ ვიტყვით აღმოსავლეთ კედელზე, ქვის წყობის ნაწილი ჩამოშლილია (სურ.3). საინტერესო სურათი ჩანს სამხრეთ კედელთან, რომლის გარეთაც ფიქსირდება სამხრეთ-დასავლეთისაკენ მიმართული მოზრდილი კედლის წყობა და კვლავ გაუთხრელ ფართობში შედის. ვფიქრობთ საცხოვრებელი სახლის სათავსოს კედლის ნაშთებთან გვაქვს საქმე, რომელზეც ყოფილა მიდგმული საწნახელი (მათი შესწავლა ამ სეზონზე ვერ მოვახერხეთ). რაც შეეხება საწნახელის შიდა სივრცეს აღსანიშნავია რომ 1,80 სმ სიგრძეზე დატანილი აქვს ჩაღრმავება, რომელიც ჩრდილოეთ კედლისკენ მიემართება გამჭოლი ღარით სრულდება, საიდანაც წვენი პირდაპირ ავზში მიედინებოდა. 3 სმ-ის კირქვის სისქის ნაშთები მიუთითებს, რომ საწნახელი მთლიანად კირქვითაა შელესილი. მისი ზომებია: სიგრძე 3,15 სმ; სიგანე , სიგანე 1,30 სმ, სიღრმე 90 სმ. (სურ. 3) რაც შეეხება საწნახლის წინა ტერიტორიას ყურადღებას იქცევს საწნახლის კედლებიდან ჩამოშლილი მოზრდილი ქვების ფრაგმენტები და წრიული ფორმის ჯერჯერობით გაურკვეველი დანიშნულების ერთმანეთზე შედგმული წრიული ფორმის ქვები (უნდა ავლნიშნოთ, რომ მონაკვეთში ვერ მოვასწარით წინა წელს გამოვლენილი ქვევრების დონეზე დასვლ) აქვეა სხვადასხვა დოქისა და ჯამების ფრაგმენტები. საინტერესოა ქვის ნივთი, რომელიც საწნახლის გადმოსადვრელი ღარის დასაგმანი შეიძლება იყოს. საწნახლის ზომებიდან გამომდინარე შეიძლება ვთქვათ, რომ საქმე გვაქვს დიდი წარმადობის საწნახელთან, სადაც ერთდროულად შესაძლებელი იქნებოდა 3 ტონამდე ყურძნის დაწურვა. ეს ფაქტი მიუთითებს, რომ მევენახეობა-მეღვინეობის დარგს ხეობაში განსაკუთრებული ადგილი ეჭირა **[კახიძე, 1974; თოფურია, 1984]**.

უნდა აღინიშნოს, რომ საწნახელი ყურძნის დაწურვასთან და ღვინის დაყენებასთან დაკავშირებულ ერთ-ერთ პირველ ინვენტარს წარმოადგენს. ქართულ ეთნოგრაფიულ სინამდვილეში ყურძნის დაწურვის მრავალი პრიმიტიული ხერხია დამოწმებული ტყავზე დაწურვა, გოდორში, პურის საზელ, ვარცლზე, ტომრებში და სხვ. რაც შეეხება საწნახელს, იგი სამი სახისაა: 1. ხის; 2. კლდეში ნაკვეთი და 3. ქვითკირით ნაგები. პირველი ორი სახეობა გაცილებით არქაულია. აჭარაში ხის საწნახლები ჩვენამდე არაა მოღწეული, ხოლო რაც შეეხება კლდეში ნაკვეთ საწნახლებს, ისინი მრავლადაა აჭარის ტერიტორიაზე. ისინი ფიქსირებულია სოფ. ზენითში, ზუნდაგაში, ორცვაში, კორომხეთში, აქუცაში, მერისში და ა.შ. მათგან უძველესია ზენითის საწნახელი, რომელიც ძვ.წ. IV-III სს თარიღდება. შედარებით ახალია ქვითკირით ნაგები საწნახლის ტიპი. საქართველოში ქვითკირით ნაგები საწნახლები X-XI საუკუნიდან ჩნდება, რაც მევენახეობა-მეღვინეობის დარგის განსაკუთრებულ დაწინაურებაზე მეტყველებს. აჭარაში ისინი მრავლადაა დაფიქსირებული მაჭახლის ხეობაში, ქედისა და შუახევის მუნიცი-

ის სოფლებში და სხვ [კახიძე..,2018; ფრუიძე, 1974, 2018; ჯორჯაძე, 1976]

მივიჩნევთ, რომ სოფელ სინდიეთში ახლად გამოვლენილი მარანი და ქვითკირის საწნახელი წინასწარულად შუასაუკუნეებით უნდა დათარიღდეს. თუმცა ვიდრე არ დასრულდება კომპლექსის ბოლომდე შესწავლა თარიღზე საუბარი ნაადრევად გვეჩვენება. წინ საინტერესო სიახლეები გველის.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. თოფურია ნ. ქართველი ხალხის სამეურნეო ყოფის ისტორიიდან, თბ., 1984.
2. კახიძე ნ. მაჭახლის ხეობა, ბათუმი. 1974.
3. კახიძე ა., მამულაძე შ., აწარის არქეოლოგიური ძეგლები, ბათ. 2018.
5. ფრუიძე ლ. მევენახეობა და მეღვინეობა საქართველოში, თბ., 1974.
6. ფრუიძე ლ. საქართველოს მევენახეობისა და მეღვინეობის ისტორია, წიგნი მესამე, თბ., 2018.
7. ჯორჯაძე ლ. მევენახეობა და ღვინის დაყენება, კეთება და გაუმჯობესება ხელმძღვანელობისათვის კახური ღვინის მაცენებლობისა, ტფილისი. 1976.

II

სურ. 2

III

სურ. 3